

"Hem de lluitar contra la

CARME PUÉRTOLAS

Hélène Ahrweiler, professora de la Universitat d'Europa, presideix el Comitè d'Ètica de les Ciències, dins el Centre National de la Recherche Scientifique francès. Aquesta historiadora de 68 anys analitza les relacions entre ciència i societat i el paper que hi té la comunicació.

Al marge de l'ètica dels polítics, tan qüestionada darrerament, hi ha qui proclama obertament que tot el coneixement humà i la seva transmissió han de ser impregnats per l'ètica i la dignitat humana.

Hélène Ahrweiler ha estat al davant d'institucions com el Centre Pompidou o l'Académie de París, professora a Harvard i a la Sorbona, i és doctora Honoris Causa per set universitats de tot el món. Va ser a Barcelona a final de gener per inaugurar la diplomatura de postgrau en comunicació científica a la Universitat Pompeu Fabra (UPF).

La seva aspiració personal d'analitzar les relacions entre ciència, societat i comunicació coincideixen amb els plantejaments de l'Observatori de la Comunicació Científica de la UPF.

—Per què ha volgut venir a Barcelona a inaugurar una diplomatura en Comunicació Científica?

—Hi ha tres categories de persones amb les quals jo he estat molt en contacte: els joves, els artistes i els científics; totes tres molt difícils d'administrar. Tenen somnis que volen realitzar. Crec que en aquests moments és important d'alimentar el somni i el desig de ser útil a la societat. En aquest sentit, els estudiants poden aconseguir la perfecció d'ells mateixos a través d'aquest nou diploma. La Universitat Pompeu Fabra és una de les poques universitats d'Europa, ara com ara, amb uns estudis en què conflueixen Comunicació, Ciència i Periodisme. Són etapes diferents d'un debat evident perquè tenim un gran problema en la comunicació de la ciència. Una

"La ciència s'ha convertit en una moneda de canvi econòmic, però també mediàtic."

manipulació del saber"

de les coses que més m'ha agradat és que, a aquest diploma, hi puguin accedir tota mena de llicenciats, vinguin d'on vinguin. Crec que això és molt important, la interdisciplinarietat és necessària.

—Podria explicar quin plantejament té la Universitat d'Europa?

—El primer eslògan que teníem era "Cal compartir el saber com ahir calia compartir el pa". Ara hem d'anar a la "recerca del temps futur" —parafraçant la "recerca del temps perdut" proustiana—. Es tracta de constituir una xarxa d'universitats amb programes de quatre anys postdoctorals que obliguin els estudiants a passar per tres països europeus, com a mínim, a fi d'aprendre-hi el *savoir faire* de cada cultura, però en la pràctica. Quan es va desmembrar el bloc comunista, van venir a la Unió Europea tot d'estudiants que s'hi interessaven. Llavors vam posar en marxa el programa "Llibertat aplicada". Això significava que havien d'anar a diversos països (França, Alemanya, Luxemburg...) per veure el funcionament de la cambra de diputats, del senat, de la premsa, etc; per veure, en definitiva, com cada país aplicava la llibertat.

—Es gràcies a aquest programa que es va decidir el projecte de rescriure la història d'Europa?

—Sí. El problema va sorgir quan els països de l'Est ens demanaven com havien d'ensenyar a partir d'ara la història del període comunista. Llavors es va iniciar aquesta obra, patrocinada per la UNESCO i que ha de ser acabada al 1996, en què han participat historiadors de moltíssims països. És la primera vegada que es fa un treball col·lectiu per redactar la història d'Europa sense amagar ni conflictes ni contradiccions. Cada país ha fet la seva història nacional, però mai mirant els altres.

—Per què és necessària una ètica de les ciències?

—Hem d'alertar sobre la manipulació de la ment i de l'esperit. En cada àmbit de la ciència hi ha pràctiques perverses, desviacions. Tothom s'interessa per l'agricultura per exemple, però hi ha un greu deteriorament del medi que no tenim en compte. Hem d'inculcar la idea que, si bé la ciència no és dolenta, sí que hi ha límits. A vegades traspasar la línia del que és pervers és molt fàcil: el vi es pot convertir en vinagre, i l'arsènic pot ser un verí o un medicament, segons la mesura en què un hom l'administri.

De la mateixa manera, manipular cèl·lules humanes per guarir una determinada malaltia

és una cosa bona, però manipular genèticament embrions és inacceptable perquè alteraria el patrimoni genètic de la humanitat. Actualment hi ha una explosió científica sense precedents i tots som consumidors de ciència. Es planteja la necessitat d'estar informats, de democratitzar la ciència. Tenim la possibilitat d'intervenir en l'ordre econòmic, polític i també en l'ordre de la natura. La recerca científica ha canviat, ja no és el científic aïllat qui investiga; hi ha equips poderosos. La ciència s'ha convertit en una moneda de canvi econòmic, però també mediàtic. En el Comitè d'Ètica del Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS) hi ha membres que procedeixen de camps molt diversos: de l'economia, del dret, de la sociologia, de la ciència, i també dels mitjans de comunicació.

—D'on provenen aquestes desviacions en la ciència?

—La responsabilitat és de tots: dels mitjans, dels científics i del públic. Un exemple de

Una ètica per a la ciència

En vista de les possibilitats que obria la investigació genètica i les seves aplicacions als anys 70, les universitats nord-americanes van començar a constituir centres de bioètica. Des d'aleshores, se n'han creat molts a tot el món. El Comitè Internacional de Bioètica de la UNESCO, constituït el 1993, en compta 582.

La finalitat d'aquests centres és de reflexionar sobre els conflictes que entaulen els avenços científics de la biologia i la medicina, en la perspectiva de la dignitat humana.

Mai però no s'havia format un comitè d'ètica per a la resta de disciplines científiques. En aquest sentit, la iniciativa del CNRS és, ara com ara, única. Segons aquesta institució, hi ha molts problemes, al marge de les ciències de la vida i de la salut, que mereixen una reflexió aprofundida. És el cas dels problemes relatius al medi natural o a la recerca en psicologia cognitiva o en psicologia social. Les ciències de la comunicació i la recerca històrica també permeten manipulacions i influències indesitjables. El Comitè tracta, en definitiva, dels problemes ètics de la transmissió del saber i de la deontologia de la recerca científica en general, i funciona com un consell de savis als quals hom demana l'opinió sobre aspectes concrets i aquests recomanen, "mai no imposen", una línia d'actuació.

Per la seva presidenta, Hélène Ahrweiler, hi ha una desviació de la pràctica professional d'alguns científics i també dels mitjans que difonen la ciència. Tot amb tot, la presidenta de la Universitat d'Europa creu que, l'ètica no és ensenyable —això seria una imposició—, ans ha de ser una opció personal.

Segons Hélène Ahrweiler "estem massa preocupats per la manipulació genètica i molt poc per la manipulació de l'esperit. (...) Quan hi ha historiadors —els anomenats revisionistes— que utilitzant mètodes científics, documentació, etc., neguen l'existència del genocidi nazi, ens trobem davant una manipulació de la ment i de l'esperit".

C. R.

CARME PUÉRTOLAS

mal funcionament és l'existència d'un *star system*, com jo l'anomeno, de científics que s'autoverifiquen els treballs que fan i als quals els mitjans de comunicació sempre donen crèdit, impedit així que els investigadors joves que són els qui treballant de debò —els altres només hi posen el nom— no es puguin fer sentir. Hi ha autèntics grups de pressió, en aquest sentit. En democràcia el dret a la informació és fonamental. Però actualment la qualitat d'informació científica generada no pot ser digerida pels científics, ni pels periodistes tampoc.

La ciència té unes regles clares de funcionament: verificació de la investigació, homologació i publicació dels resultats. I veiem que, darrerament, els científics s'ho salten, això, i van directament als mitjans. Els periodistes, per una altra banda, sovint no contrasten la informació, no tenen en compte el funcionament de la ciència i, a vegades, deixen de banda les repercussions socials enormes que té la seva feina. A sobre, el públic ha perdut la confiança en els estaments polítics i científics, però ho jutja tot sense cultura. Una enquesta feta darrerament als Estats Units manifestava que el 94% de la població nord-americana era absolutament ignorant. Això és realment molt greu.

—Quines solucions proposeu per a la comunicació entre científics i societat?

—La aproximació per totes dues bandes és necessària. El Comitè d'Ètica no ofereix cap

“L'ètica és personal, no s'ha d'imposar, però ha d'haver-hi un punt de referència per a les autoritats, el públic, la indústria, els científics i els mitjans. Nosaltres funcionem com un grup d'experts que obliga la gent de tots aquests estaments a interrogar-se sobre el funcionament de les relacions ciència-societat, i aportem dades als qui han de prendre les decisions.”

deontologia perquè l'ètica no ha de ser imposada, però sí que hem proposat tres coses que farien possible aquesta aproximació: primera, estades de periodistes als diversos laboratoris per veure *in situ* com funciona la ciència sobre la qual informen; segona, encoratjar les associacions científiques a prestar serveis als periodistes (en forma de directors, contactes, etc.) que vulguin verificar una informació determinada; i tercera, augmentar la cultura científica del públic a base de programes de divulgació que facin que s'interroguin sobre la ciència.

—Quina influència social pot tenir aquest Comitè?

—El Comitè no té cap poder perquè, si en tingués cap per a decidir polítiques científiques, per exemple, hi hauria interessos, i això vol dir diners. Nosaltres, quan veiem una cosa que no funciona o quan ens fan una pregunta, opinem —hi tenim dret—, però no decidim. L'ètica és personal, no s'ha d'imposar, però ha d'haver-hi un punt de referència per a les autoritats, el públic, la indústria, els científics i els mitjans. Nosaltres funcionem com un grup d'experts que obliga la gent de tots aquests estaments a interrogar-se sobre el funcionament de les relacions ciència-societat, i aportem dades als qui han de prendre les decisions.

Posem un exemple. Fa poc el ministeri francès ens va demanar com s'haurien d'administrar els diners obtinguts en les campanyes televisives (les “maratons”) per a investigació contra el càncer, etc. Són molts diners, sovint més que no el pressupost en recerca de tot el CNRS. Doncs bé, quin percentatge se n'han de quedar els organitzadors? Com es distribueixen els recursos entre laboratoris i científics? Hem de pensar respostes a preguntes com aquestes.

—L'ètica que proposeu és només aplicable a França o pot ser vàlida per a qualsevol societat?

—Els problemes són generals. Entre països hi ha diferències, però bàsicament la ciència és una aposta econòmica avui. Quan ens proposen un problema, es converteix en internacional. Al Comitè hi ha una persona que prové del món subdesenvolupat, que és respectada i tinguda en compte, igual que les altres: és una voluntat de tenir en consideració totes les veus. Ara, en l'àmbit europeu tampoc no hi ha tantes diferències. Amb molt de gust, si es plantejava cap qüestió ètica en les relacions ciència-societat al vostre país, també ens n'ocuparíem. Estem a disposició de qui ho sol·liciti. Ara, un cop això dit, em faria por de crear un comitè d'ètica de les ciències europeu perquè la burocràcia de Brussel·les tendeix a crear tecnestructures, codis i normes. I l'ètica ha de ser personal.

Cristina Ribas